

Jože Trontelj: etika in vrednote za prihodnost

✍ Janek Musek



Akademik prof. dr. Jože Trontelj je v eni osebi utelešal svetovno pomembne znanstvene dosežke in človeško veličino, najvišji intelektualni domet in plemenito dobroto, neomajno delavnost in predanost družini, strokovno odličnost in širino modrosti, najvišje strokovne, poklicne, družbene funkcije in veliko osebno skromnost, svetovljanstvo in domoljubje, vrhunsko strokovno zavzetost za etiko, medicinsko etiko in bioetiko in uresničevanje etičnih, moralnih in vrednotnih idealov v osebnem življenju.

Svojo osebnostjo in delom je na enkrat in samo zanj značilen način združeval znanstveno erudicijo, etiko in najvišje vrednote na poti do resnice in dobrote. Z najlepšimi spomini in globoko hvaležnostjo mislimo na njegovo prisotnost in podporo člani in sodelavci Inštituta za etiko in vrednote (IEV). Gre za ustanovo, ki je bila pod imenom Inštitut za preučevanje etike in vrednot ustanovljena prav po njegovi zaslugi in je delovala pod njegovim predsedstvom do nenadnega in bolečega odhoda. Sedaj deluje kot Inštitut za etiko in vrednote Jože Trontelj kot samostojna ustanova.

Poleg svetovno pomembnih izsledkov svojega znanstvenega dela je akad. Jože Trontelj zapustil impozantno, skoraj neverjetno zapuščino javnega

delovanja na številnih drugih področjih. Seveda je pri tem treba ponovno omeniti njegovo dolgoletno delovanje in vodilno vlogo v SAZU in v Komisiji RS za medicinsko etiko. Naj se zato ustavim prav ob njegovem širokem delu na področju etike, vrednot in morale, ki je posebno v zadnjih dveh desetletjih zajelo nepredstavljiv obseg: impozantno je že število, še bolj pa je impresivna vsebinska globina skrbno pripravljenih besedil za mnoge pomembne priložnosti. V to množico sodi stotine pisnih besedil, člankov, predavanj, govorov, nagovorov, intervjujev in drugih medijskih prispevkov.

Svojo nesporno avtoriteto, svoje veliko človeško, strokovno in znanstveno bogastvo je akad. Jože Trontelj desetletja, v zadnjem času svojega življenja



Dr. Jože Trontelj s hčerko in vnukino. Foto: Studio BAST.

pa vse bolj, posvečal vprašanjem etike, vrednot in morale v naši in v svetovni družbi. Posebno v zadnjih letih svojega delovanja je vse bolj poudarjal potrebo po etičnem poglobljanju in utrjevanju slovenske družbe in družbe nasploh. Tudi na tej poti je ob ne vedno iskreni podpori in odobravanju širših družbenih dejavnikov vendarle naletel na podobno misleče v Sloveniji, v SAZU in pri mnogih, tudi najbolj uveljavljenih in uglednih strokovnjakih po svetu.

S svojim delom in tudi s svojim ugledom se je nadvse ustvarjalno odzval na spoznanje, da je razhajanje med etičnimi standardi in vrednotami na eni strani in dejanskim ravnanjem posameznikov in skupin na drugi strani pri nas in v sodobnem svetu doseglo in preseгло kritično mejo in da je to stanje treba spremeniti. Stabilne družbe brez znanja in zlasti brez visokih etičnih standardov in vrednot si namreč ne moremo predstavljati, saj vsi najhujši negativni pojavi, ki tarejo človeštvo, izhajajo iz omenjenega razkoraka med vrednotami in aktualnim ravnanjem: od nasilja in vojn do korupcije in kriminala, od neznanja in izkoriščanja do lakote in revščine. V tej luči je akad. Jože Trontelj videl tudi potrebo po dejavnem prispevku najvišjih duhovnih ustanov pri nas in po svetu, po oblikovanju stabilne družbe prihodnosti, ki mora biti družba vrednot in družba znanja in s tem tudi družba modrosti in blagostanja. V vlogi predsednika SAZU se je zato osebno in strokovno zavzel za ustanovitev Inštituta za etiko (IEV), ki mu je od nastanka tudi predsedoval vse do prezgodnje smrti.

Ob vsestranskih pobudah in podpori akad. Jožeta Trontlja je bil tako temeljito premišljen in uveljavljen tudi celovit program dela Inštituta za etiko in vrednote. Za izhod iz moralne krize sodobnega sveta ni ključno le poznavanje etičnih standardov in vrednot, temveč predvsem oblikovanje trdne odločenosti posameznika, oblikovanje njegovih vedenjskih namer, da ravna v skladu z etičnimi standardi in vrednotami. Gre za oblikovanje etičnih vedenjskih namer, kar je izjemno pomembna predstopnja v etičnem, moralnem in vrednotnem razvoju posameznika. Osnove za etično ravnanje se

pridobijo v zgodnjem razvoju, deloma že v predšolskem obdobju s spodbujanjem empatije, občutja pravičnosti, čuta za sočloveka in pripravljenosti pomagati. Zato si je akad. Jože Trontelj še posebej prizadeval za okrepljeno integracijo vrednot in etičnih standardov v vzgoji in izobraževanju in za večjo pomoč ter podporo vzgojiteljem in učiteljem pri izpolnjevanju njihovega vzgojnega poslanstva. Poudarjal je, da gre za poslanstvo, ki predpostavlja visoke etične standarde in vrednotno zavest. V vzgojiteljih in učiteljih od vrtca do univerz je videl pomembne nosilce ideje, da bi z večjo integracijo etičnih standardov in vrednot v vzgojo in izobraževanje ustvarjali pogoje za dolgoročen prehod sodobne družbe v stabilno družbo znanja in vrednot, družbo blagostanja, sreče in modrosti. Ta ideja je prav po njegovi zaslugi prerasla v družbeni projekt, ki naj bi ga uresničevali in udeležali pri nas, v Sloveniji, pa tudi širše prek evropskih in svetovnih povezav in institucij, v katerih je akademik prof. dr. Jože Trontelj iniciativno, ustvarjalno in z velikim ugledom sodeloval. Njegova ocena je bila, da gre za idejo in projekt, ki zasluži ne samo vsestranski posluš naše in širše družbe, ampak tudi izrecno in konkretno angažiranje vrhunskih duhovnih, umskih in moralnih potencialov sodobnega sveta.

“ *Stabilne družbe brez znanja in zlasti brez visokih etičnih standardov in vrednot si ne moremo predstavljati, saj vsi najhujši negativni pojavi, ki tarejo človeštvo, izhajajo iz omenjenega razkoraka med vrednotami in aktualnim ravnanjem: od nasilja in vojn do korupcije in kriminala, od neznanja in izkoriščanja do lakote in revščine.* ”

Uresničevanje prizadevanj na področju etičnih standardov in vrednot v vzgoji in izobraževanju je akad. prof. dr. Jože Trontelj upravičeno povezal s samim bistvom vzgojiteljskega in učiteljskega poslanstva in v teh prizadevanjih je tudi upravičeno videl temelj za vračanje in povečevanje ugleda vzgojiteljskega in učiteljskega dela

v naši družbi, ki temu pomembnemu stebru lastne moči in zrelosti že nekaj časa ni posvečala zadostne pozornosti. In prav na področju umeščanja vrednot v vzgojo in izobraževanje je akad. prof. dr. Jože Trontelj s SAZU, Inštitutom za etiko in vrednote in pod pokroviteljstvom ter s podporo predsedstva Republike Slovenije, organiziral v septembru 2013 veliko konferenco vodstev vrtcev in osnovnih šol Slovenije na Brdu pri Kranju. Ta konferenca z udeležbo okrog 450 ravnatelj/ev, učitelj/ev in vzgojitelj/ev iz vse Slovenije ter uglednih strokovnjakov iz domovine in tujine pomeni tudi začetek neposrednega izvajanja projekta integracije etičnih standardov in vrednot v vzgojo in izobraževanje, projekta, ki se nadaljuje in širi že tudi v svojih naslednjih fazah. Danes prehaja projekt že v tretje leto intenzivnega delovanja.

Naj namesto sklepnih misli spomnim na besede lastne akad. Jožetu Trontlju, lahko so nam za vodilo: “Če se boste (kot v kakšni apokaliptični viziji) znašli na zadnjem kontinentu ali otoku preživetja, kaj boste želeli zapisati v njegovo ustavo? Strah vas bo ponovitve scenarija v novi, še pogubnejši obliki. Enako pa vas bo strah zdrsa v kakšen nov totalitarizem. Kje boste iskali rešitve? Prva bo *neoporečna znanost*, ki je ne bo dovoljeno zlorabiti. Ta bo pokazala učinke človekovega ravnanja na naravo in možne poti iz ekološke krize ali vsaj iz njenega poglobljanja. Druga bo *etika*, ki bo poskrbela za preprečevanje zlorab. Predvsem pa bo pokazala na potrebo po vzgoji. In tretje bodo *vrline in vrednote*. Med njimi bo na visokem mestu spoštovanje človeškega dostojanstva in sočutna skrb za sočloveka. Na enako visokem mestu pa bo odgovorna skrb za ostalo življenje na Zemlji. Nad vsem tem pa bo modrost, brez katere ni dobrega, daljnovidnega vodenja.”

Naša naloga je, da si sami priborimo in uveljavimo te tri rešitve in se tako izognemo apokalipsi. Tega se je akad. Jože Trontelj globoko zavedal. Tej nalogi je zvesto sledil do konca svojega življenja. S svojo zapuščino pa je zanjo zadolžil tudi naslednje generacije. ■